

Kyrkogården: Begravningsplats eller rekreationsområde?

– En fallstudie av två kyrkogårdar i Växjö kommun

Frida Arnesson

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur

Författare: Frida Arnesson

Titel (sve): Kyrkogården: Begravningsplats eller rekreationsområde?
– En fallstudie av två kyrkogårdar i Växjö kommun

Titel (eng): Cemetery: Burial site or recreational area?
- A case study of two cemeteries in the City of Växjö

Nyckelord: Kyrkogården, Begravningsplats, Växjö kommun, Tegnérkyrkogården, Hovshaga kyrkogård, Användningsområden, Rekreationsområde, Alternativt grönområde

Handledare (SLU/extern): Åsa Ahlklo Klintborg, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Examinator (SLU/extern): Ann-Britt Sörensen, Område Movium, SLU Alnarp

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0649

Omfattning (hp): 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2011

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Framsidas bild: Klockstapeln på Hovshaga kyrkogård (Foto: Frida Arnesson, 2011-05-08)

Sammandrag

Sen långt tillbaka i tiden har begravningsplatsen varit en plats för sorg och en plats för de döda, där användandet av kyrkogårdsrummet har varit väldigt återhållsamt. Nu kan man dock se att kyrkogårdarna inne i tätbebyggda städer har fått fler funktioner då de allt mer används som rekreationsområden och som parker. Vad är det för aktiviteter som sker på dagens kyrkogårdar och vad är det för faktorer som påverkar de nya aktiviteterna?

Med utgångspunkt i två kyrkogårdar i Växjö kommun: Tegnérkyrkogården och Hovshaga kyrkogård så tar den här uppsatsen upp och diskuterar vad det är som påverkar användarskiftningen och vad det är för nya aktiviteter som nu sker på stadens kyrkogårdar. Tegnerkyrkogården är en gammal stadskyrkogård som ligger inbäddad i Växjö centrum och Hovshaga kyrkogård är en relativt nyanlagd skogskyrkogård i utkanten av staden. Under observationer av de två kyrkogårdarna har det visat sig att båda två används som rekreationsområde dit besökare går även om de inte har en grav att besöka. I Tegnérkyrkogårdens fall så beror den ökade användningen främst på att den ligger som ett av de få grönområdena i Växjö centrum och används därför flitigt som lunchplats, avkoppling och rekreationsplats av invånarna. Om man tittar på Hovshaga kyrkogård har den ett större parkområde med öppna gräsytor, dungar av träd och en större anlagd damm, som lockar besökare till platsen för att koppla av och njuta av naturen.

Genom att belysa en del av kyrkogårdens nya användningsområde i den här uppsatsen kan den väcka intresse och uppmärksamma fler på att kyrkogården är en plats för de levande!

Abstract

Back in the days, the cemetery was a place for grief and a place for death, where the use of the cemetery was very restrictive. But now days the cemeteries inside the densely populated cities have had more features as they are increasingly used as recreation areas and parks. What kind of activities occurs in today's cemeteries and what are the factors affecting the new activities?

Based upon two cemeteries in the City of Växjö: Tegnér the cemetery and Hovshaga the cemetery, this essay will take up and discuss what affects the change of usage and what it is for activities that now takes place on the city's cemeteries. Tegnér cemetery is an old city cemetery, nestled in the center of Växjö and Hovshaga cemetery is a relatively newly built forest cemetery on the outskirts of town. During observations of the two cemeteries, they both have proven to be used as a recreational area where visitors go, even if they do not have a grave to visit. The increased usage of Tegnér the cemetery, was mainly due to the location, because it is one of the few green spaces in Växjö city center and are therefore often used as lunch spot, relaxation and recreation spot of the residents. If you look at Hovshaga cemetery, it has a larger recreational area with open lawns, groves of trees and a large landscaped pond, which attracts visitors to the site to relax and enjoy nature.

By highlighting some of the cemeteries new usage in this essay, I hope that it can arouse an interest and make people notice that cemetery is a place for the living!

Förord

Den här uppsatsen är ett självständigt arbete och ett kandidatexamensarbete inom landskapsarkitektutbildningen på SLU i Alnarp, våren 2011. Genom en fallstudie tar uppsatsen upp och diskuterar kyrkogården nutida användning och de aktiviteter som sker på dagens begravningsplatser. Uppsatsen behandlar även frågan, Kyrkogården: Begravningsplats eller rekreationsområde?

Många tack till min handledare Åsa Klintborg Ahlklo som har hjälpt mig att komma på rätt spår och med sin kunskap om kyrkogårdarna i Växjö har kommit med många bra infallsvinklar. Jag vill även rikta ett tack till arbetschefen på Växjö kyrkogård- och fastighetsförvaltning, Lennart Karlsson som har tagit sig tiden att hjälpa mig med information och svarat på en massa frågor.

Frida Arnesson
Malmö maj 2011

Innehållsförteckning

Sammandrag

Abstract

Förord

Figurförteckning

1. Inledning	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Mål och Syfte	9
1.3 Material och Metod	10
1.4 Avgränsningar	10
2. Tegnérkyrkogården	11
2.1 Historik	11
2.2 Utformning	14
2.3 Användning	15
3. Hovshaga kyrkogård	17
3.1 Historik	17
3.2 Utformning	19
3.3 Användning	20
4. Jämförelse av kyrkogårdarna	23
4.1 Utformning	23
4.2 Användning	24
5. Diskussion - Kyrkogårdens som rekreationsplats	25
5.1 Faktorer som påverkar	25
5.2 Begravningsplats eller rekreationsområde i framtiden?	26
6. Avslutande reflektioner	27
7. Referenser	29
7.1 Otryckta källor	29
7.2 Elektroniska källor	29
7.3 Tryckta källor	29

Figurförteckning

Figur 1: Tegnerkyrkogården 1807 (Ur: <i>Kyrkogårdens gröna kulturarv</i> , 1992, sid. 73, tillstånd av Åsa Klintborg Ahlklo 2011-05-11).	11
Figur 2: Tegnerkyrkogården 1838, (Ur: <i>Växjö och Öjaby kyrkor</i> , 1971, sid. 293).	12
Figur 3: Tegnerkyrkogården 1838 (Ur: <i>Kyrkogårdens gröna kulturarv</i> , 1992, sid. 74, tillstånd av Åsa Klintborg Ahlklo 2011-05-11).	12
Figur 4: Tegnerkyrkogården 1883 (Ur: <i>Kyrkogårdens gröna kulturarv</i> , 1992, sid. 75, tillstånd av Åsa Klintborg Ahlklo 2011-05-11).	13
Figur 5: Tegnerkyrkogården 1970 (Ur: <i>Kyrkogårdens gröna kulturarv</i> , 1992, sid. 72, tillstånd av Åsa Klintborg Ahlklo 2011-05-11).	13
Figur 6: (Foto: Frida Arnesson, 2011-05-08).	14
Figur 7: (Foto: Frida Arnesson, 2011-05-08).	14
Figur 8: (Foto: Frida Arnesson, 2011-04-19).	15
Figur 9: (Foto: Frida Arnesson, 2011-04-19).	15
Figur 10: (Foto: Frida Arnesson, 2011-05-08).	16
Figur 11: (Foto: Frida Arnesson, 2011-05-08).	16
Figur 12: Hovshaga kyrkogård, (Ur: <i>Hovshaga kyrkogård - Växjö</i> , 1984, sid.6, tillstånd av Tobias S-Munkholm, på Växjö kyrkogård- och Fastighetsförvaltning).	18
Figur 13: Askgravplatsen,(Foto: Frida Arnesson, 2011-05-08).	18
Figur 14: Kolumbariet, (Foto: Frida Arnesson, 2011-05-08).	18
Figur 15: Begravningskapellet, (Foto: Frida Arnesson, 2011-05-08).	19
Figur 16: Begravningskvarter, (Foto: Frida Arnesson, 2011-05-08).	19
Figur 17: Entrélandskap, (Foto: Frida Arnesson, 2011-05-08).	20
Figur 19: Solbadare, (Foto: Frida Arnesson, 2011-05-08).	21
Figur 20: Besökare, (Foto: Frida Arnesson, 2011-05-08).	21

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Sen långt tillbaka i tiden har kyrkogården varit en plats för de döda och en plats för sorg men nu kan man se att kyrkogårdarna inne i tätbebyggda städer allt mer används som rekreationsområden och som parker. Kyrkogårdens användningsområde har på många orter i Sverige skiftat från att enbart ha varit en begravningsplats till en plats dit vem som helst kan gå och för en stund komma bort från stadens brus. Genom att kyrkogårdens användningsområde på många ställen har ändrats så har även de aktiviteter som sker på kyrkogården ändrats.

Bakgrunden till denna uppsats bottnar i att jag själv har jobbat som kyrkogårdsarbetare på bland annat Tegnérkyrkogården i Växjö kommun. Där har jag sett och observerat hur människor använder en begravningsplats i många olika avseende och dess användning har väckt mitt intresse för hur andra kyrkogårdar fungerar och vad är det som påverkar att vissa aktiviteter endast sker på somliga kyrkogårdar.

Frågeställningar:

Vilka aktiviteter kan man observera på dagens kyrkogårdar?

Vilka faktorer spelar in när en kyrkogårds användningsområden skiftar från att enbart vara en begravningsplats till att användas som en rekreationsplats?

1.2 Mål och Syfte

Mitt mål är att göra en fallstudie av två kyrkogårdar och jämföra de två platserna för att komma fram till vad för aktiviteter som sker på platsen och vilka faktorer som påverkar användandet av kyrkogårdsrummet. Fallstudien kommer att innefatta två kyrkogårdar i Växjö kommun: Tegnérkyrkogården och Hovshaga kyrkogård som har valts ut på grund av deras olikheter, både i användandet och i utformningen.

Syftet med uppsatsen är att belysa vad som sker på dagens kyrkogårdar, varför kyrkogårdarna används på olika sätt och varför somliga kyrkogårdar blir naturliga rekreationsområden och andra förbli endast begravningsplatser. Resultatet kan sedan användas för fortsatta undersökningar i ämnet då denna uppsats endast belyser en del av frågeställningarna inom kyrkogårdens användningsområden.

1.3 Material och Metod

Uppsatsen är en fallstudie som undersöker Tegnérkyrkogården och Hovshaga kyrkogård i Växjö kommun. Tegnérkyrkogården är en äldre stadskyrkogård som genom åren har blivit omringad av staden på alla håll och spelar nu en viktig roll i centrala Växjö. Hovshaga kyrkogård är en relativt nyanlagd skogskyrkogård som ligger i utkanten av Växjö. Fallstudien genomförs med hjälp av litteraturstudier och observationer på plats.

Litteraturstudierna ligger till grund för kyrkogårdarnas historia och dess utformning. Litteraturen är dels hämtad från stadsbiblioteket i Växjö och deras Kronobergsamling som innefattar historiska böcker och tidskrifter om bland annat Växjö stad. Källmaterial är även hämtat från Växjö kyrkogårds- och fastighetsförvaltning där Lennart Karlsson som är arbetschef på förvaltningen har hjälpt till med att hitta material rörande de två kyrkogårdarna.

Observationerna har genomförts på de två kyrkogårdarna vid två tillfällen vardera: tisdagen den 19 april 2011 vid lunchtid och söndagen den 8 maj på eftermiddagen. Observationerna har utförts genom att jag har promenerat runt på begravningsplatsen och antecknat och fotograferat vad jag sett och noterat vad för slags aktiviteter som sker på platsen. Genom att utföra observationerna kunde jag sedan dra slutsatser om hur de två kyrkogårdarna används vid olika tillfällen och vad som skiljer de två platserna åt när det kommer till användandet av kyrkogårdsrummet.

När jag hade samlat in all information både från litteraturstudierna och från observationerna så sammanställde jag informationen för att kunna få ett samlat svar på mina frågeställningar som grundade sig i både observationer och litteraturstudier.

1.4 Avgränsningar

För att arbetet inte skulle bli övermäktigt så är uppsatsen avgränsad så att den endast tar upp Tegnérkyrkogården och Hovshaga kyrkogård i Växjö kommun, jag har även valt att inrikta uppsatsen på själva användningen av kyrkogårdarna och vad som påverkar aktiviteterna som sker på platserna.

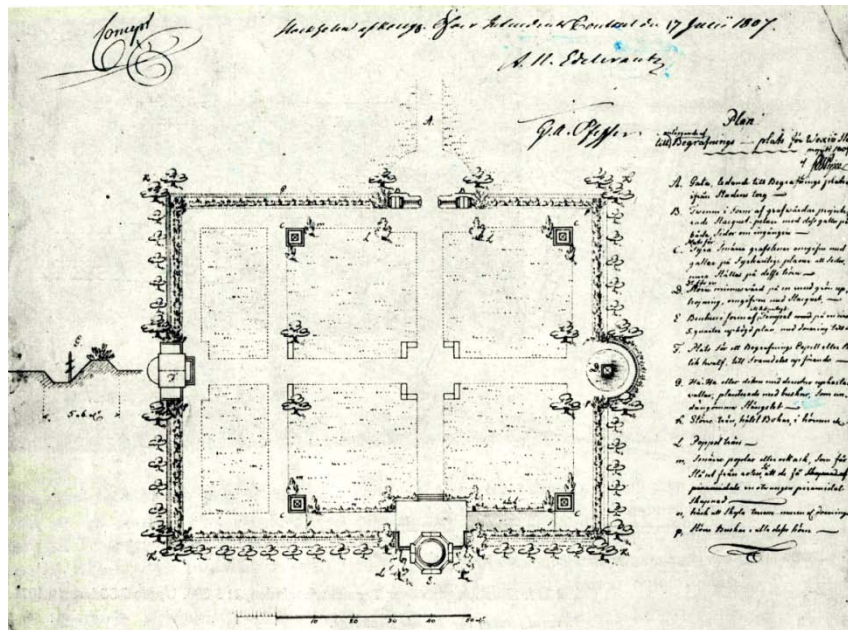
2. Tegnérkyrkogården

Tegnérkyrkogården är belägen mitt i centrala Växjö och utgör idag en grön oas i staden. Kyrkogården har blivit utvidgad i flera omgångar och omfattar idag 4 ha. Det är en gammal begravningsplats som speglas i de många äldre gravstenarna som fortfarande finns kvar på platsen. Här ligger många betydelsefulla personer med Växjö anknytning begravda, såsom biskopen och författaren Esaias Tegnér(1782-1846) och sångerskan Christina Nilsson(1843-1921).

2.1 Historik

Den historiska bakgrunden är hämtad från Anita Liepes bok, *Växjö och Öjaby kyrkor*¹ och stad & land publikationen *Kyrkogårdens gröna kulturarv*².

Fram till början av 1800-talet begravdes de avlinda både inne i Växjö domkyrka och i området runtomkring kyrkan. Men på grund av sanitära skäl förbjöds fortsatta begravning inne i kyrkan och på grund av platsbristen runt om domkyrkan beslutades att en ny kyrkogård i utkanten av Växjö skulle anläggas. Den nya kyrkogården placerades c:a 500 m väster om domkyrkan och fick namnet Växjö begravningsplats. Kyrkogården ritades av arkitekten Fredrik Magnus Piper och hans förslag omfattade sex kvarter i en rektangulär form som var omringade av en yttre trädkrans av bok. Innanför trädkransen fanns det ett dräneringsdike och en vall med planterade buskar.

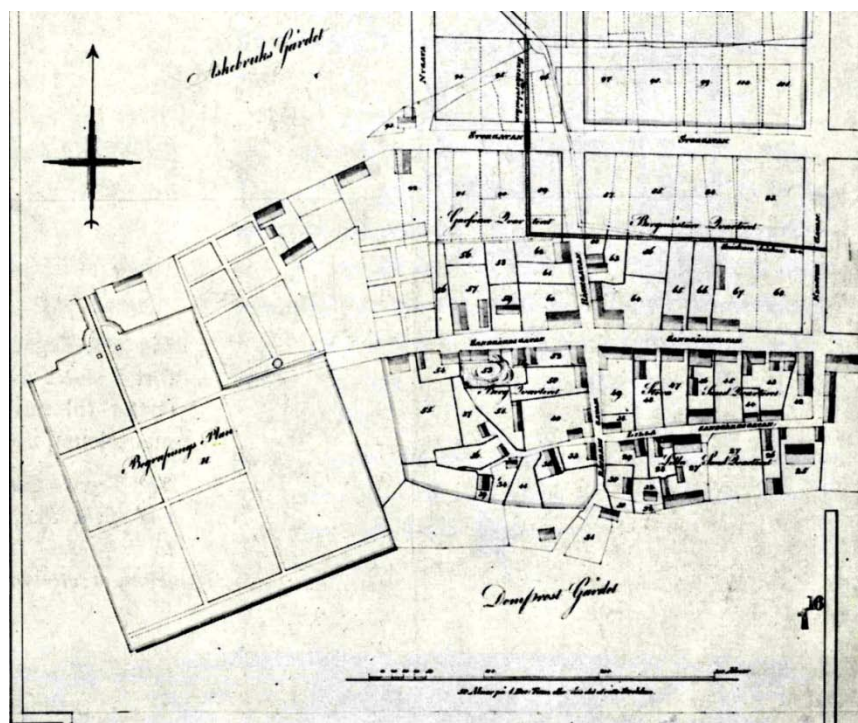

Figur 1. Den första planen på kyrkogården från 1807, ritad av arkitekten Fredrik Magnus Piper.

¹ Liepe, Anita. *Växjö och Öjaby kyrkor*, 1971, 290-297.

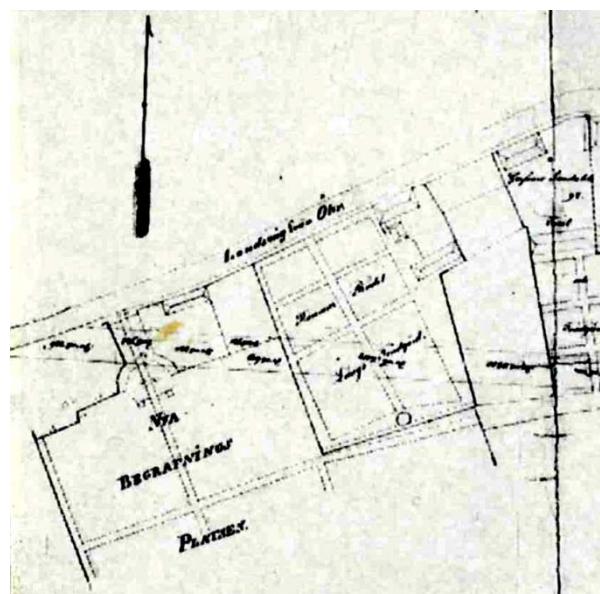
² Bucht, Eivor., (red). *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, 1992, 70-75.

Växjö begravningsplats invigdes 1809 men efter undersökningar har det visat sig att man anlade en förenklad version av arkitektens Pipers plan som innehöll en mindre kvadratisk anläggning utan kapell, benhus och gravkulle. Kyrkogården ändrade dock snabbt storlek och år 1838 hade den utökats i flera etapper.

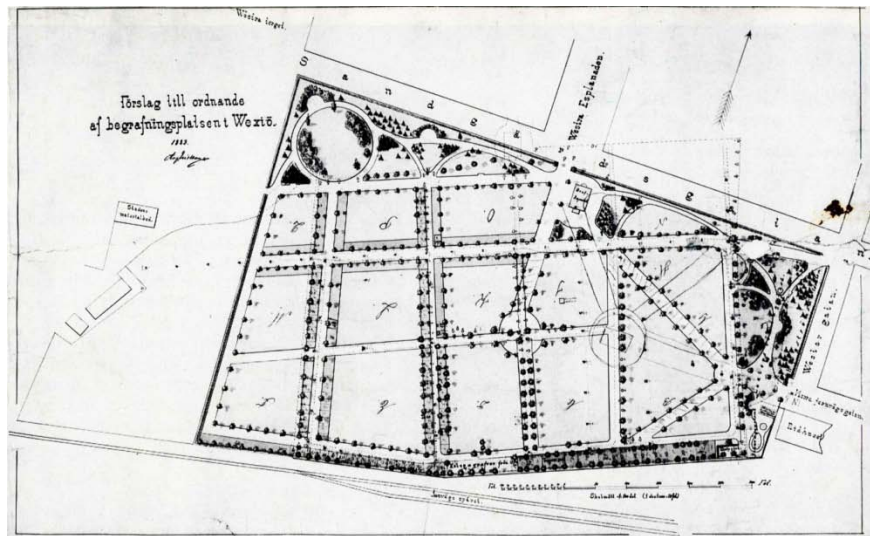

Figur 2. Karta över Växjö stad 1838 och den dåvarande utsträckningen av kyrkogården.

Fram till 1880-talet skedde förändringar då man bland annat gjorde en stor utvidgning åt väster, då även ett kapell byggdes som placerades i de norra delarna. I början av 1880-talet genomfördes en förlängning av Sandgårdsgatan till dess nuvarande sträckning som gjorde att man förlorade mark i den norra delen av kyrkogården. För att kompensera det förlorade utrymmet utökades begravningsplatsen med en park som anlades i östra delen av kyrkogården. Man var även tvungen att flytta kapellet till dess nuvarande placering då den låg i vägen för den nya vägdragningen.

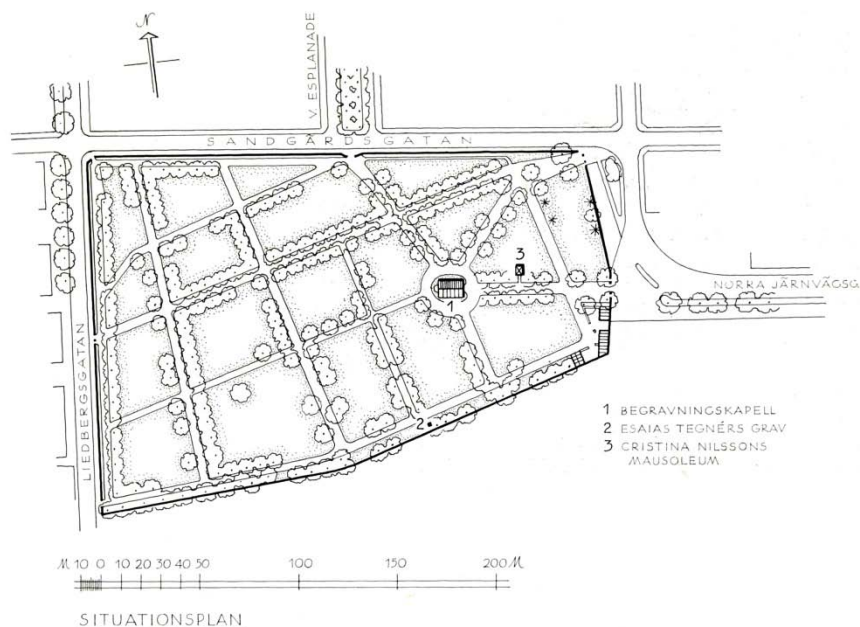

Figur 3. Här syns den planerade nya dragningen av Sandgårdsgatan på en ritning från 1838. Den genomfördes dock inte förens på 1880-talet.

Figur 4. Planritning över kyrkogården 1883.

På ritningen från 1883 kan man se att det har gjorts ändringar i planen gällande kapellet placering och de nya huvudaxlarna, på ritningen syns även det nya parkområdet i öster och ännu ett parkområde i den norra delen som dock inte anlades förrän 1903. Tio år senare 1913 så togs det norra parkområdet i bruk som begravningsplats och 1923 så blev även det östra parkområdet begravningskvarter. Samma år uppfördes även mausoleet över sångerskan Christina Nilsson.

Figur 5. Planritning över kyrkogården från 1970, förutom mindre ändringar så speglar planen den utformning som kyrkogården har idag.

Tegnérkyrkogården gick under namnet Växjö begravningsplats ända fram till 1943 då den dåvarande domprosten föreslog att kyrkogården skulle ta namnet Tegnérkyrkogården efter Esaias Tegnér som gravsattes där 1846.

2.2 Utformning

Kyrkogårdens utformning är beskriven utifrån de egna observationerna och den *Vård och underhållsplan för Tegnérkyrkogården*³ som Växjö kyrkogård- och fastighetsförvaltning har tagit fram.

Tegnérkyrkogården är en utpräglad stadskyrkogård. Den är omsluten på tre håll av bebyggelse och åt det fjärde hållet ligger järnvägen. Precis öster om kyrkogården ligger resecentrum där både buss och tåg utgår ifrån. På grund utav dess placering i staden så passerar många människor kyrkogården varje dag på väg till jobbet eller skolan.

Kyrkogården är uppdelad i raka gravkvarter med asfalterade gångar emellan. Hela kyrkogården omgärdas av en mur i rött tegel som är beklädd med vildvin (*Parthenocissus quinquefolia*) och kaprifol (*Lonicera caprifolium*). Vegetationen består till största delen av höga parklindar (*Tilia x vulgaris*) som bildar ett grönt tak över kyrkogården. Bara för några år sedan var kyrkogården insvept i ett ännu mer täckande bladverk, men kyrkogårdsförvaltningen har varit tvungen att ta ner en del lindalléer på grund av sjukdom. De borttagna lindarna har ersatts av nya parklindar och det har bidragit till att kyrkogården på vissa ställen har fått ett mycket luftigare och ljusare intryck. Förutom de dominerade parklindarna så finns det inslag av hängalm (*Ulmus glabra* "Camperdownie"), hängask (*Fraxinus excelsior*), pyramidek (*Quercus robur* "Fastigiata") och tårbjörk (*Betula pendula* "Youngii").

Eftersom kyrkogårdens historia sträcker sig tillbaka till början av 1800-talet finns det idag en stor blandning av gamla och nya gravstenar, där den äldsta är från 1815. Den stora variationen av gravstenar gör att kyrkogårdens utformning och uttryck är varierat och innehållsrikt.

Figur 6. Nya parklindar (*Tilia x vulgaris*) längs med en av huvudaxlarna.

Figur 7. Ett välutvecklat exemplar av hängalm (*Ulmus glabra* "Camperdownie"),

³ Svenska kyrkan. *Vård och underhållsplan, Tegnérkyrkogården*. 2008.

2.3. Användning

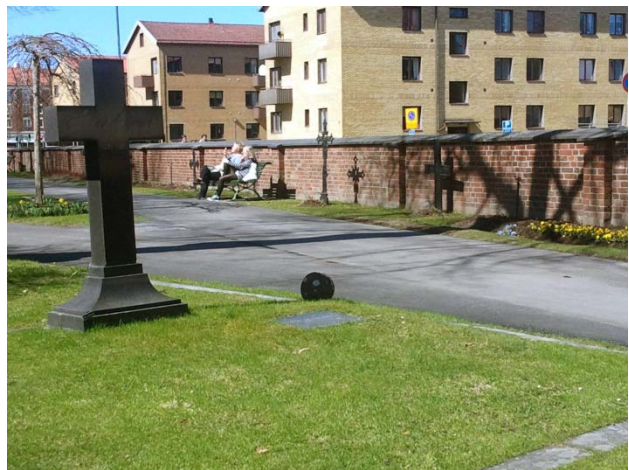
För att få reda på vilka aktiviteter som sker på kyrkogården och hur den används så har jag vid två olika tillfällen promenerat runt på kyrkogården och iakttagit, noterat och fotograferat vad som utspelar sig på plats och vad människor använder kyrkogårdsrummet till.

Observation 1, tisdagen den 19 april klockan 12.15–13.00

Kyrkogården ligger som en stilla oas i staden, fåglar kvittar, solen skiner, de första bladen på buskarna har börjat titta fram och det är närmare tjugo grader varmt. Observationen börjar med att jag går in genom en av sidoingångarna till kyrkogården och strosar sakta upp genom en av huvudaxlarna som sträcker sig tvärs igenom kyrkogården. Jag möter olika personer som använder kyrkogården som en genväg då man tydligt ser att de har ett mål med sin promenad och att de är på väg någon annanstans. Jag passerar även ett par med resväskor som antagligen sitter och väntar på bussen eller tåget. När jag viker av från huvudstråket och tar mig vidare på en av de mindre gångarna passerar jag en äldre dam som sitter i lugn och ro på en parkbänk och läser en bok. Trots att kyrkogården ligger så centralt och att järnvägen går längs med den södra sidan så störs man inte av ljuden från staden. Det finns ett lugn och en trygghet inne på kyrkogården som inte försvinner även om ett tåg passerar intill. Jag närmar mig nu den lilla brunnen som tillsammans med en hängalm och två bänkar utgör en av de populäraste platserna för besökare till kyrkogården⁴. Idag sitter det en kvinna på platsen som har valt att avnjuta sin lunch på kyrkogården. För att inte störa tar jag en annan väg runt och passerar en tjej som likaså hon sitter och läser. Det är förståeligt att många passar på att njuta av vädret en solig dag som denna och jag blir inte förvånad när jag på väg mot utgången går förbi en mor och hennes dotter som är i full färd med att äta glass och njuta av solen.

Figur 8. Äldre dam som sitter och läser i solen

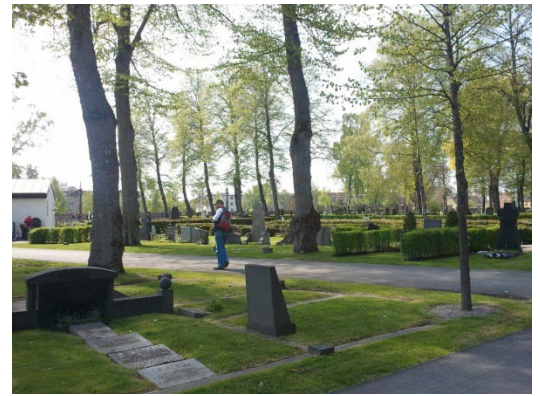

Figur 9. Mor och dotter avnjuter varsin glass.

⁴ Baserat på tidigare observationer som har ägt rum de somrar jag har arbetat på Tegnérkyrkogården.

Observation 2, söndagen den 8 maj klockan 13.30–14.15

Även idag är vädret med mig då himlen är klarblå och temperaturen är närmare tjugo grader. Det första som slår mig när jag närmar mig huvudingången är att de höga ståtliga lindarna har börjat slå ut sina blad och ett ljusgrönt skimmer ligger som ett moln över kyrkogården. Jag promenerar in genom entrén och vidare upp mot kapellet där jag går förbi en pappa och hans lille son som är mer intresserad av att leka i gräset än att sitta still på bänken. När jag fortsätter förbi kapellet möter jag två äldre damer som är involverade i en livlig diskussion om pelargoner som är oundviklig att höra, jag småler för mig själv och promenerar vidare. Idag är det mycket aktivitet på kyrkogården och vart jag än vänder blicken ser jag besökare som planterar blommor, vattnar sina rabatter och rensar bort årets första ogräs. När jag går förbi de bänkar som är placerade i söderläge längs med yttermuren ser jag flera besökare som sitter och tar igen sig en stund och njuter utav solen och värmen. Jag vänder in mot mitten av kyrkogården och passerar två besökare som står på varsin sida av en måbärshäck och samtalar, det är skönt att se att kyrkogården även är en plats för samtal och möten. Efter en snabb titt på klockan upptäcker jag att tiden har sprungit iväg då jag har en buss att passa, så jag vänder om och går med raska steg mot utgången. När jag passerar ut genom grindarna och lämnar kyrkogården bakom mig slår det mig att kyrkogården är i högst grad är en plats för de levande.

Figur 10. På språng genom kyrkogården

Figur 11. Samtal över måbärshäcken

Sammanställning: Observationer

Det första jag noterade under mina observationer var att Tegnérkyrkogården är en livlig och aktiv plats. Det är många människor som använder kyrkogården och besökarna kan man dela in i olika grupper. En av de större grupperna är de personer som använder kyrkogården som en passage. Eftersom platsen är belägen mitt i staden så promenerar man gärna igenom när man ska till centrum eller till busstationen. En annan grupp av besökare är de som använder kyrkogården som väntplats, då människor som ska med tåg och buss ibland sitter och väntar på kyrkogården istället för på resecentrum. Sen är det en grupp som använder kyrkogården till enbart rekreation då de kommer till platsen för att ta det lugnt och koppla av, äta sin lunch ute i naturen eller bara läsa en god bok. Men den största gruppen är naturligtvis de personer som har en grav att besöka och sköta om, genom observationerna så har jag dock noterat att när de väl har besökt graven så har somliga besökare ingen brådska med att lämna platsen utan sätter sig gärna ner på en bänk eller samtalar en stund med en bekant som också är på besök. De här olika aktiviteterna bidrar till att de som vistas på kyrkogården är i alla åldrar och alla har hittat sitt eget sätt att ta tillvara på de resurser som Tegnérkyrkogården har att erbjuda.

3. Hovshaga kyrkogård

Hovshaga kyrkogård ligger på en skogbeväxt sydsluttning i stadsdelen Hovshaga i Växjö norra del. Kyrkogården är med sina tjugo hektar Växjö största kyrkogård och är även begravningsplats för andra religioner. Här har muslimer, katoliker, judar och bahainer⁵ sina egna gravkvarter och här finns även en minneslund⁶, en askgravplats⁷, ett kolombarium⁸ och ett begravningskapell.

3.1 Historik

Den historiska bakgrunden är hämtad från publikationen *Hovshaga kyrkogård, Växjö*⁹ och den *Vård och underhållsplan för Hovshaga kyrkogård*¹⁰ som Växjö kyrkogård- och fastighetsförvaltning har tagit fram.

Svenska kyrkan i Växjö hade redan 1968 valt ut det aktuella området i Hovshaga för en ny begravningsplats men det dröjde ända tills 1975 innan det utlystes en arkitekttävling. Av de 62 förslag som lämnades in valdes förslaget "Skogsäng" som ritades av arkitekten Greger Dahlström.

Förslaget valdes på grund av att arkitekten utnyttjade områdets egenskaper väl och bevarade de typiska småländska skogskaraktärerna så som tallen och ljungen. Arkitekten hade även på ett mycket bra sätt tagit hand om trafiklösningen inne på kyrkogården. Förvaltningen påbörjade anläggandet av den nya begravningsplatsen 1980 och den 27 augusti 1983 invigdes kyrkogården och kapellet av biskop Sven Lindegård.

På platsen för kyrkogården fanns sedan tidigare bronsåldersgraven "Domfällerrör" som i och med anläggandet av Hovshaga kyrkogård blev en del av begravningsplatsen och utgör nu ett historiskt möte mellan dåtidens och nutidens gravplatser. Efter invigningen 1983 har man endast gjort mindre förändringar på platsen då man i den nordöstra delen av kyrkogården har anlagt en askgravplats och ett kolombarium. Askgravplatsen invigdes under sommaren 2008 och är placerad söder om bronsåldersgraven Domfällerrör. På den västra sidan av stenröset är kolombariet anlagt som blev klart under 2010¹¹.

⁵ Bahai' är en missionerande världsreligion, grundad i Iran på 1850-talet.

⁶ En minneslund är en plats där askan från den bortgångne sprids ut anonymt. Det finns ingen plats för namnplattor eller privat utsmyckning.

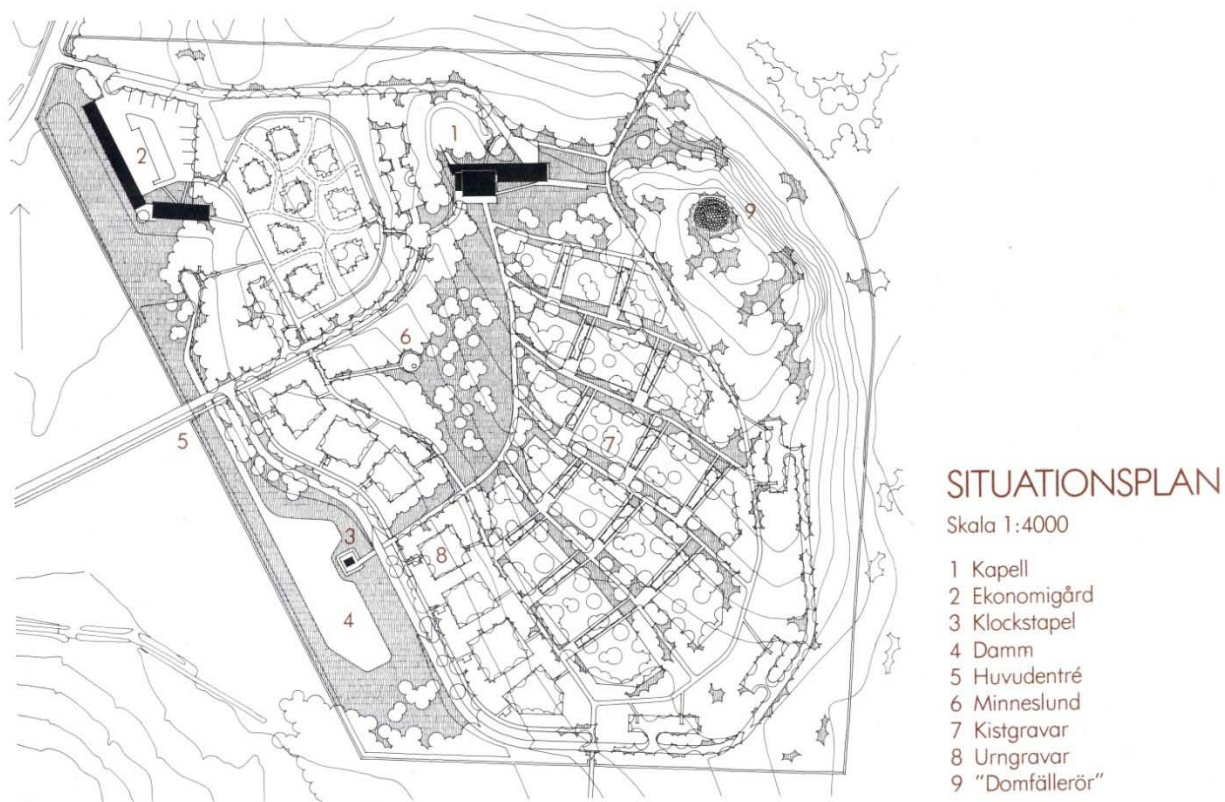
⁷ Askgravplatsen är en plats där man gräver ner urnan i jorden men till skillnad från en minneslund får man en namnplatta med den bortgångnes namn uppsatt på en gemensam plats. Askgravplatsen på Hovshaga kyrkogård är egentligen en askgravlund, men Växjö kyrkogårdsförvaltning har valt att kalla den för en askgravplats.

⁸ Kolombarium är ett litet gravvalv med små individuella nischer där man placerar den bortgångnas urna, som sen förseglas med en stenplatta infattad med namn och datum.

⁹ *Hovshaga kyrkogård – Växjö*. 1984.

¹⁰ Svenska kyrkan. *Vård och underhållsplan, Hovshaga kyrkogård*. 2008.

¹¹ S-Munkholm, Tobias. Landskapsingenjör vid Växjö kyrkogård- och fastighetsförvaltning. E-post 2011-05-13.

Figur 12. Situationsplan över Hovshaga kyrkogård från 1984.

Figur 13. Askgravlunden

Figur 14. Kolumbariet

3.2 Utformning

Kyrkogårdens utformning är beskriven utifrån de egna observationerna och den *Vård och underhållsplan för Hovshaga kyrkogård*¹² som Växjö kyrkogård- och fastighetsförvaltning har tagit fram.

Hovshaga kyrkogård är en skogskyrkogård som har utformats så att den naturliga skogen har förstärks och begravningsområdena är anlagda så att de integrerar med resten av omgivningarna. När man som besökare anländer till kyrkogården möts man av ett öppet landskap med en mäktig stenmur, och innanför den en anlagd spegeldamm och en klockstapel. Kyrkogårdens storlek och nivåskillnad har motiverat en relativt god biltillgänglighet, men vägarna har givits en mjuk karaktär så de smälter in bra i landskapet. Vegetationen på kyrkogården består av skogsområden med tall (*Pinus sylvestris*), gran (*Picea abies*), björk (*Betula pendula*), rönn (*Sorbus aucuparia*) och ask (*Fraxinus excelsior*). Det har även planterats in stora mängder ljung (*Calluna vulgaris*) i området för att förstärka de redan befintliga karaktärerna. Minneslunden ligger ostört en bit in i skogen och omgärdas av björkar, här finns en liten damm med porlande vatten och bänkar där besökare kan slå sig ner. Askgravlunden och kolumbariet som ligger på varsin sida om stenröset Domfällerör omsluts av tallar på alla håll och ligger som en oas i skogen.

På situationsplanen kan man se hur alla begravningskvarter är tänkta att ligga men eftersom kyrkogården är relativt ny så är endast ett fåtal av dessa anlagda. Efterhand som kvarterna blir fulla röjer kyrkogårdsförvaltningen bort skogen och anlägger de nya kvarteren. Detta gör att nu när kyrkogården är relativt ny så finns det mycket befintlig skog som bidrar till att förmedla känslan av att vara i naturen istället för på en kyrkogård. När väl kyrkogården är fullbelagd så kommer uttrycket att ändras något då det kommer att bli luftigare och inte lika mycket kommer att vara skogbeklätt. Trots det kommer aldrig skogskänsla försvinna helt då man försöker bevara så mycket av trädbeståndet som möjligt.

Figur 15. Begravningskapellet smälter in i skogen.

Figur 16. Tallen är ett naturligt inslag ibland gravarna.

¹² Svenska kyrkan. *Vård och underhållsplan, Hovshaga kyrkogård*. 2008.

3.3 Användning

För att få reda på vilka aktiviteter som sker på kyrkogården och hur den används så har jag vid två olika tillfällen promenerat runt på kyrkogården och iakttagit, noterat och fotograferat vad som utspelar sig på plats och vad människor använder kyrkogårdsrummet till.

Observation 1, tisdagen den 19 april klockan 13.15–14.00

Jag anländer till kyrkogården med bil och kör stilla in genom grinden och ställer bilen på närmaste parkeringsplats. När jag stiger ur bilen träffar solens strålar mig i ansiktet och det enda ljud som hörs är fåglarnas kvitter. Min rundvandring börjar vid spegeldammen och den öppna gräsytan som möter besökarna vid entrén, här finns även kyrkogårdens klockstapel som är det första tecknet på att platsen har andra funktioner än att vara ett naturområde. Vid spegeldammen finns bänkar placerade som lockar till en vilostund men idag ser jag bara en fågel som har slagit sig ner här. När jag passerar det första begravningskvarteret ser jag också den första besökaren som är en äldre dam som planterar penséeer vid en grav. Hon tar ingen notis om mig och jag vandrar vidare, efter en liten stund ersätts de öppna begravningskvarteren av den småländska blandbarrskogen och helt plötsligt är jag omgiven av skog på båda sidor vägen och lukten av tall och gran slår emot mig. I den här delen av kyrkogården finns idag inga gravar eller kvarter utan här står skogen tålmodigt och väntar tills de befintliga kvarteren har nått sin kvot. Plötsligt hör jag ljudet av ett fordon och runt kröken möter jag en kyrkogårdsarbetare på en elmoped som sakta kör förbi mig, vi hälsar genom en kort nick och inom en minut har skogen dämpat hans ljud och jag är ensam igen. Jag viker av från den yttre gångvägen jag har gått på och närmar mig den centrala delen av kyrkogården som domineras av gravkvarter kantade med barr och lövträd. Här är det mer aktivitet, då jag ser några besökare som är och sköter om sina anhörigas gravar. Jag tar en tur till en enslig askgravlund som har ett tak av ståtliga tallkronor och ett golv som täcks delvis av doftande tallbarr, efter det

Figur 18. En lugn och fridfull minneslund

Figur 17. Tomt entrélandskap

promenerar jag mot minneslunden och på vägen dit passerar jag även ett tyst kolombarium vars enda besökare är en liten fjäril. När jag anländer till minneslunden slår jag mig ner på en bänk och sluter ögonen för en stund och vänder upp ansiktet mot solen och drömmer mig bort. När jag sen kommer ihåg att jag inte har lyxen att sitta och drömma hela dagen så beger jag mig mot bilen och lämnar en fridfull och tyst minneslund bakom mig.

Observation 2, söndagen den 8 maj klockan 14.30–15.15

Dagen bjuder på en nästan onaturlig sommarvärme för att vara i maj månad och inte ett enda moln går att skymta på den klarblå himlen. Denna dag har jag sällskap till kyrkogården av min pojkvän som med delat engagemang går in för uppgiften. Vi börjar rundvandringen precis som förra gången vid spegeldammen där vi direkt uppmärksammar en äldre man som sitter i gräset intill dammen och tar det lugnt. Vi vandrar vidare längs med den asfalterade bilvägen som skiljer begravnings-

Figur 19. Solbadare på kyrkogården

området från spegeldammen och det parkliknade område som ligger på andra sidan vägen. När vi närmar oss den bortre delen av det öppna området ser vi en kvinna som har tagit med sin solstol till kyrkogården och slagit sig ner i gräset för en ostörd stund i solen. Lite häpna går vi vidare in mot den skogsbeklädda delen av kyrkogården där doften av tall slår emot oss och är om möjligt ännu mer framträdande än vid första observationen. I skogspartiet på kyrkogården är det endast djuren som syns till då vi inte ser några andra livstecken än fåglar och småkryp. Vi lämnar skogsområdet och kommer ut i den delen av kyrkogården där de olika religionerna har sina begravningskvarter, här ser vi besökare som med omsorg sköter om sina anhörigas gravar, byter ut vissnade blommor mot nya och tvättar gravstenar. När vi har promenerat igenom de öppna gravkvarteren kommer vi in skuggan av de höga tallarna som utgör askgravplatsens tak, här ligger den lilla dammen spegelblank och musiken utgörs av fågelkvitter högt uppifrån träd-kronorna. Tiden lider mot sitt slut och vi vänder ner mot spegeldammen och utgången, när vi

Figur 20. Besökare som strosar runt

kommer ner så märker vi att det är full aktivitet vid dammen. Här matas änder med brödbitar av ett roat par, en kvinna har tagit med sig sina fyra hundar som med glädje springer lösa i gräset vid dammen och längre bort ser vi att den solbadade kvinnan ligger kvar på samma plats. När jag sätter mig i den soluppvärmda bilen slår tanken mig att Hovshaga kyrkogård visar upp en ny sida varje gång man tar sig tid att besöka den.

Sammanställning: Observationer

De två observationerna skiljer sig en del från varandra när det gäller antal besökare på kyrkogården. Det beror nog främst på att den första observationen gjordes på en vardag och den andra på en helgdag då fler personer är lediga och har tid med ett kyrkogårdsbesök. Besökarna på söndagen var inte bara där för gravskötsel utan jag observerade flera som använder kyrkogården till andra aktiviteter än de som rör själva gravplatsen. Under den första observationen på tisdagen såg jag endast besökare som skötte om gravar och utförde de vanliga kyrkogårdssysslorna. De aktiviteterna som skedde utöver gravskötseln på söndagen var alla lokaliserade till den delen av kyrkogården som är utformad mer som en park och där det inte finns några gravplatser. Parkdelen skiljs av från gravkvarteren med en asfaltsväg och eftersom den inte ligger precis intill några gravar kan den användas som en park utan att störa några besökare som vill ha lugn och ro vid sitt besök.

4. Jämförelse av kyrkogårdarna

4.1 Utformning

De två kyrkogårdarna skiljer sig från varandra när det kommer till utformningen av kyrkogårdsrummet. Den ena är en stadskyrkogård mitt i centrala Växjö med många år och historier bakom sig och den andra är en relativt ny skogskyrkogård som ligger inbäddad bland tall och gran i utkanten av staden. Tegnérkyrkogården har sen den invigdes 1809¹³ byggts på och utökats undan för undan till skillnad mot Hovshaga kyrkogård som har anlagts efter en planritning och där det inte gjorts några större förändringar sen den invigdes 1983¹⁴. Men båda kyrkogårdarna är väl sammanhållna begravningsplatser som ger ett uttryck av att vara välplanerade och genomtänkta.

Hovshaga kyrkogård är fem gånger större än Tegnérkyrkogården och det bidrar till att det finns fler ytor som är rekreation- och parkliknade områden istället för begravningsområden. Hovshaga kyrkogård har större områden som inte är planlagda för att vara begravningskvarter så som det stora entrélandskapet i väster som är avsett för att tillkännage kyrkogården på ett respektfullt sätt¹⁵. Till skillnad mot Tegnérkyrkogården vars hela yta idag upptogs av gravplatser och där det inte finns några stora ytor som är anlagda enbart för att vara grönområde eller rekreativområde¹⁶. Det som utnyttjas av besökare som kommer dit i rekreationssyfte är de bänkar som är utplacerade runt på kyrkogården.

Vegetationen på Hovshaga kyrkogård ger ett mycket naturligt intryck eftersom kyrkogården ligger i en redan befintlig skog där både arkitekten och kyrkogårdsförvaltningen har bevarat så mycket som möjligt när man anlagt kyrkogården. Den vegetation man har planterat in är placerad för att smälta in så bra som möjligt med naturen och är nästintill omöjliga att peka ut. Här skiljer sig kyrkogårdarna åt igen då all vegetation på Tegnérkyrkogården är inplanterad och utsatta på strategiska lägen så som de många lindalléerna som kantar gångarna på kyrkogården¹⁷. Tegnérkyrkogården har ett mer ordnat stadsparkliknande uttryck jämfört med Hovshaga kyrkogård som har en vildare okonstlad vegetation.

¹³ Liepe, Anita. *Växjö och Öjaby kyrkor*, 1971, 291

¹⁴ *Hovshaga kyrkogård – Växjö*, 1984, 3.

¹⁵ *Hovshaga kyrkogård – Växjö*, 1984, 8.

¹⁶ Det fanns under tidigt 1900-tal parkområden på Tegnérkyrkogården men det sista togs i bruk som begravningskvarter 1923.

¹⁷ Bucht, Eivor., (red). *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, 1992, 75.

4.2 Användning

Själva aktiviteterna som utspelar sig på kyrkogårdarna skiljer sig inte så mycket från varandra. Mina observationer har visat att utöver den sedvanliga gravskötseln så används både Tegnérkyrkogården och Hovshaga kyrkogård till andra rekreationsaktiviteter. Den vanligaste aktiviteten som sker är att man som besökare tar sig till kyrkogården för att koppla av och ta det lugnt.

Observationerna har visat att Tegnérkyrkogården ständigt har ett flöde av besökare och används ungefär lika mycket under hela veckan till skillnad från Hovshaga kyrkogård som kan vara rätt folktom under vardagarna med som har en tydlig ökning av besökare på helgerna. Detta bottnar främst i att Tegnérkyrkogården är en del av Växjö centrum och Hovshaga kyrkogård ligger i utkanten av staden och inte är en del av något naturligt genomfartsstråk. Tegnérkyrkogården omskrivs i planeringsunderlaget *Grönstrukturprogram för Växjö stad* som ett rofyllt parkrum med högt naturvärde¹⁸ och genom observationerna så har jag sett att befolkningen i Växjö använder kyrkogården som ett centralt grönområde då de äter lunch, läser böcker och fikar på platsen. De mer ”parkliknande” aktiviteterna sker även i viss mån på Hovshaga men då främst på helgerna. I *Grönstrukturprogram för Växjö stad* så beskrivs Hovshaga kyrkogård som ett område med högt kulturvärde och en viktig målpunkt men även ett område som är värdefullt för rekreation¹⁹. Kyrkogården är tänkt att fungera som rekreationsplats och det fungerar bäst i den parkliknande delen där spegeldammen ligger. Vid spegeldammen noterade jag alla aktiviteter som inte handlade om gravskötsel såsom solning, hundrastning och avkoppling.

¹⁸ Växjö kommuns hemsida, Grönstrukturprogram [online], 2011-05-05.

¹⁹ Växjö kommuns hemsida, Grönstrukturprogram [online], 2011-05-05.

5. Diskussion - Kyrkogården som rekreationsplats

De två kyrkogårdarna har under observationerna visat att de används även för rekreationssyften, då besökare använder kyrkogårdarna till andra aktiviteter än det traditionella gravbesöket och gravskötseln. Men vad är det som påverkar att det sker vissa aktiviteter på en kyrkogård men inte på en annan?

5.1 Faktorer som påverkar

Om man tittar på Tegnérkyrkogården så är det främst läget som påverkar den alternativa användningen av kyrkogårdsrummet. I centrala Växjö finns det en viss brist på grönområden och i *Grönstrukturplan för Växjö stad* så uttrycker Växjö kommun att Tegnérkyrkogården är en av de två gröna oaser som finns i staden²⁰ och de skriver ”Tillsammans med torgen blir de till rum för paus och luft i den annars slutna stenstaden.”²¹ Tegnérkyrkogården har blivit ett naturligt tillhåll för många invånare då den helt enkelt är ett av de få grönområden som finns i centrum. Användandet kan också påverkas av att kyrkogården är en äldre begravningsplats där det idag är gravsättningsstopp och de enda begravningar som sker är i redan existerande familjegravar. Eftersom att det inte genomförs mycket begravningar på kyrkogården och att många av gravstenarna är ytterst gamla så finns känslan av att det är en gammal kulturhistorisk plats där det är mer accepterat att använda kyrkogårdsrummet till andra aktiviteter. Ett liknande men mer utvecklat exempel på det här kan man se på Assistens kyrkogården i Köpenhamn som har varit i bruk sen 1760 och som flitigt används som en park under hela året²².

Hovshaga kyrkogård är inräknad som en av stadsdelens viktiga rekreationsområde i *Grönstrukturprogram för Växjö stad*²³. Baserat på observationerna så används kyrkogården främst till rekreation på helgerna, då inte en enda aktivitet förutom gravskötsel noterades under tisdagens observation. Det som gör att kyrkoråden fungerar som rekreationsområde på helgen är den öppna parkdelen som ligger längs med den sydvästra kanten av kyrkogården. Parkdelen är avskild från begravningskvarteren och vid mina observationer upplevs den inte som en del av kyrkogården utan mer som en park där man fritt kunde strosa runt, sola och rasta sina hundar. Titti Olsson diskuterar i *Morgondagens kyrkogårdar* hur den framtida kyrkogården både kan vara en begravningsplats och en park som lockar dit människor som inte har en grav att besöka²⁴. Detta sker i viss del på Hovshaga kyrkogård då parkdelen används även av besökare som inte har en grav på kyrkogården. Genom att kyrkogården är utformad med en friare parkdel får platsen ett mervärde då den kan användas till mer än sedvanliga kyrkogårds sysslor.

²⁰ Växjö kommuns hemsida, Grönstrukturprogram [online], 2011-05-05.

²¹ Växjö kommuns hemsida, Grönstrukturprogram [online], 2011-05-05.

²² Reijer, Pål. Assistenskyrkogården i Köpenhamn. *Kyrkogården*, Nr. 6 (1994): 22-25.

²³ Växjö kommuns hemsida, Grönstrukturprogram [online], 2011-05-05.

²⁴ Olsson, Titti. Gröna fakta: *Morgondagens kyrkogård*, 2011-05-08.

5.2 Begravningsplats eller rekreationsområde i framtiden?

I framtiden kommer säkerligen uttrycket och gestaltningen för kyrkogårdar runt om i Sverige ändras många gånger. Från att kyrkogården endast har varit en plats för sorg och död så är det på väg att ändras och i framtiden kan kyrkogården kanske på fler ställen i Sverige fungerar som både rekreationsområde och begravningsplats.

Framtiden för Tegnérkyrkogården går inte att förutsäga men eftersom den används aktivt av många olika besökare redan idag så är det troligt att kyrkogården i framtiden fortfarande kommer att vara en plats för rekreation och en plats för minnen och sorg. Det finns dock en faktor som skulle kunna påverka användande och det är att från och med den första maj 2011 har man på Svenska kyrkan i Växjö börjat släppa en del gamla begravningsplatser för nytt gravskick²⁵. Detta genererar en ökning av begravingar och också en ökning av anhöriga och sörjande, som i sin tur kan minska antalet besökare som väljer Tegnérkyrkogården för dess rekreationskvalitéer då man som besökare antagligen inte vill äta sin lunch bredvid sörjande anhöriga.

Eftersom Tegnérkyrkogården ligger inbäddad i staden finns det ingen möjlighet att utöka platsen för att på något sätt anlägga en del som är mer rekreationsinriktad, så de rekreativa inslagen som finns på Tegnérkyrkogården idag kommer nog vara den samma en lång tid framöver. När väl de nyplanterade parklindarna (*Tilia x vulgaris*) blir äldre så kommer de sluta sig över kyrkogården och på samma sätt som de gamla lindarna gjorde innan de togs ner²⁶. Då kommer kyrkogården bli mer skuggad och kanske inte en lika attraktiv plats då besökare gärna sitter i solen när de besöker Tegnérkyrkogården.

Tittar man på hur Växjö centrum är på väg att utvecklas så är det tänkt att staden ska förtätas och det ska byggas nya bostäder och lokaler på vissa ställen runt om i centrum²⁷, genom att man gör det så kommer antagligen Tegnérkyrkogården bli ännu viktigare som en grön oas i ett förtätat centrum. Kyrkogården kan då på ett tydligare sätt lyftas fram som en kulturhistorisk plats och en plats för avkoppling då den får en mer betydande roll som rekreationsområde i centrala Växjö.

Hovshaga kyrkogårds historia har precis startat och genom åren kommer den säkert utvecklas till en välbesökt begravningsplats och ett välbesökt rekreationsområde. I dagens läge ligger kyrkogården på lite avstånd ifrån bebyggelsen på Hovshaga och den skiljs ifrån stadsdelen genom igenvuxna obrukade fält som ligger på den västra sidan av kyrkogården. Det känns som om fälten utgör en osynlig barriär som stoppar ett naturligt flöde mellan kyrkogården och resten av stadsdelen. Detta område är dock utsatt som ett utbyggnadsområde i Växjö stads *översiktsplan*

²⁵ Karlsson, Lennart; Arbetschef vid Växjö kyrkogård- och fastighetsförvaltning. E-post 2011-05-09.

²⁶ Bucht, Eivor.,(red). *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, 1992, 70-75.

²⁷ Växjö kommuns hemsida, Översiktsplan 2005 [online], 2011-05-07.

från 2005²⁸. I framtiden kommer det med all sannolikhet att bebyggas med flerfamiljshus och fristående villor. Genom att bebygga området mellan kyrkogården och Hovshaga centrum får kyrkoråden en naturlig koppling till stadsdelen och blir en del av staden. Det kan bidra till att rekreationsanvändningen ökar på kyrkogården då det kommer bo människor precis bredvid kyrkogården som kan använda den dagligen.

I *Grönstrukturprogrammet* för Växjö stad så skriver kommunen att man vill utveckla det skogsområde som ligger kant i kant med Hovshaga kyrkogård på östra sidan. De vill förbättra det befintliga stignätet och anlägga en cykelväg som korsar området. Genom att göra förbättringar i området så är det tänkt att utvecklas som en rekreationsmark där även en skoglekplats ingår i de framtida planerna²⁹. Detta kan bidra till många fördelar för användningen av Hovshaga kyrkogård. Genom att utveckla skogsområdet som ett rekreationsområde så blir kyrkogården automatiskt en länk mellan skogsområdet och stadsdelen Hovshaga. Detta blir särskilt tydligt om kommunen genomför den nya utbyggnaden väster om kyrkogården för då hamnar kyrkogården i mitten av de två nya områdena. På västra sidan, ett nytt bostadsområde och på östra sidan ett utvecklat rekreationsområde, där kyrkogården länkar ihop dessa två.

6. Avslutande reflektioner

Det finns många faktorer som spelar in när det kommer till användningen av kyrkogårdarna utöver det primära brukandet. I de här två fallen var den påtagligaste faktorn läget när det gällde Tegnérkyrkogården och utformningen när det handlade om Hovshaga kyrkogård. Om det finns ett behov av rekreation i en tät stadskärna som i Växjö spelar det inte så stor roll hur platsen är utformad, ofta är det ett lugn besökarna söker om de vill koppla av och då är en kyrkogård ofta ett mycket bra val. Även om Tegnérkyrkogården inte har stora rekreationsområden så fungerar platsen ändå eftersom kyrkogården ligger där det finns en brist på grönområden. I en mindre tät stadsdel så måste dock kyrkogården ha något speciellt för att locka till sig besökare som använder platsen för rekreation. Oftast finns det rätt gott med grönområden i en mindre tät stadsdel, det finns också en mycket större andel villor med egna trädgårdar. I fallet med Hovshaga kyrkogård så dra den till sig besökare på grund utav det parkliknade område som finns med öppna gräsytor, små trädjungar och en fin anlagd spegeldamm. Genom ett väl planerat och utfört parkområde så lockar det till sig människor som tycker det är värt att gå till kyrkogården istället för att slå sig ner på gården eller hemma i trädgården.

Eftersom jag är från Växjö och har jobbat på Tegnérkyrkogården så har jag sen tidigare en viss kunskap om hur Tegnérkyrkogården används. Jag har kunnat observera olika aktiviteter när jag har arbetat och jag har själv använt kyrkogården i rekreationssyften. Hovshaga kyrkogård var jag

²⁸ Växjö kommuns hemsida, Översiktsplan 2005 [online], 2011-05-07.

²⁹ Växjö kommuns hemsida, Grönstrukturprogram [online], 2011-05-05.

dock inte lika bekant med och hade fått intrycket av att det var en skogskyrkogård som bland annat var utformad för rekreation men som bara besöktes av anhöriga till gravarna. Så första tanken med uppsatsen var att jag skulle göra en fallstudie som visade att Tegnérkyrkogården som inte är utformad för rekreation, användes mycket som grönområde och att Hovshaga kyrkogård hade alla möjligheter till rekreation men som inte utnyttjade. Men när jag höll på med mina observationer så visade det sig att Hovshaga visst användes som rekreationsområde mycket frekventare än vad jag först hade trott. Detta gjorde att jag fick ändra min frågeställning lite och inrikta mig på de aktiviteter som skedde på de två kyrkogårdarna och vad för faktorer som påverkade att de båda två fungerade som rekreationsområden.

Under arbetets gång har jag svarat på vad för aktiviteter som utspelar sig på kyrkogårdarna och vad som påverkar dessa aktiviteter. Genom att endast har svarat på dessa frågor så har jag lämnat många andra frågeställningar till framtida undersökning så som: Vad är accepterat att göra på en kyrkogård? Ska kyrkogårdsförvaltningen jobba för eller emot ett ökat rekreationsanvändande? Kan man redan i utformningsskedet tänka på alternativa användningsområden? Hur ska man få fler besökare till kyrkogårdarna?

Så här i slutet av uppsatsprocessen så har jag reflekterat över syftet med uppsatsen och har kommit fram till att genom att jag kan berätta om en liten del av den nutida kyrkogårdens användning så kan det kanske locka fler till att intressera sig för kyrkogårdar och börjar fundera kring ämnet. Det är även intressant att se fler och fler väljer att skriva och diskutera om kyrkogården och dess potential i samhället som ett värdefullt grönområde. Det är ett högst aktuellt ämne då städer förtätas och grönområdena på många ställen försvinner, man måste då inse att kyrkogården kan öppnas upp för alternativa användningsområden och verkligen jobba på att ta vara på den resurs som ligger innanför murarna hos många kyrkogårdar. En kyrkogård som kan kombinera begravningsaspekten med rekreationsbehovet blir en mycket värdefull plats för både de döda och de levande!

7. Referenser

7.1 Otryckta källor

Karlsson, Lennart. Arbetschef vid Växjö kyrkogård- och fastighetsförvaltning. E-post 2011-05-09.

S-Munkholm, Tobias. Landskapsingenjör vid Växjö kyrkogård- och fastighetsförvaltning. E-post 2011-05-13.

7.2 Elektroniska källor

Växjö kommun. Översiktsplan, kap 5: Växjö stad. 2005.

<http://www.vaxjo.se/upload/5606/5.%20Växjö%20stad.pdf> (Hämtad 2011-05-07)

Växjö kommun. Grönstrukturprogram. 2010.

<http://www.vaxjo.se/VaxjoTemplates/Public/Pages/Page.aspx?id=30985> (Hämtad 2010-05-05)

7.1 Tryckta källor

Bucht, Eivor., (red). *Kyrkogårdens gröna kulturarv*. SLU Alnarp: Movium, 1992.

Gustafsson, Ingemar. *Kyrkogårdar i Växjö kyrkliga samfällighet*. Växjö, 2003.

Hovshaga kyrkogård – Växjö. Växjö: Växjö kyrkliga samfällighets Kyrkogårdsnämnd, 1984.

Klintborg Ahlklo, Åsa. *Mellan trädkrans och minneslund*. SLU Alnarp: Movium, 2001.

Liepe, Anita. *Växjö och Öjaby kyrkor*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1971.

Olsson, Titti. *Morgondagens kyrkogård*, Gröna fakta, Movium SLU. Nr.3, 1999.

Reijer, Pål. Assistenskyrkogården i Köpenhamn. *Kyrkogården*, Nr. 6 (1994): 22-25.

Svenska kyrkan. *Vård och underhållsplan, Hovshaga kyrkogård*. Växjö: Växjö kyrkogårds- och fastighetsförvaltningen, 2008.

Svenska kyrkan. *Vård och underhållsplan, Tegnérkyrkogården*. Växjö: Växjö kyrkogårds- och fastighetsförvaltningen, 2008.